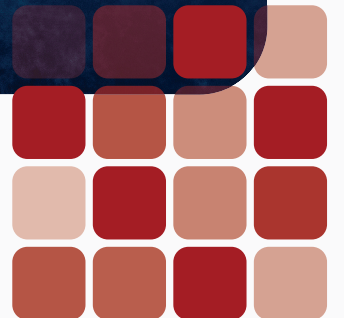

İŞİD'İN DÖNÜŞÜMÜ VE ÖNÜMÜZDEKİ YENİ MESELELER

DR. ÖĞR. ÜYESİ GÖKTUĞ SÖNMEZ

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2018

Bu çalışmaya ait içeriğın telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ISBN 978-605-9157-28-5

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adresi : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon: +90 (312) 430 26 09 Faks: +90 (312) 430 39 48

Email: orsam@orsam.org.tr

Fotoğraflar: Associated Press

İŞİD'İN DÖNÜŞÜMÜ VE ÖNÜMÜZDEKİ YENİ MESELELER

Yazar Hakkında

Dr. Öğr. Üyesi Göktağ SÖNMEZ

Lisans derecesini Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden, yüksek lisans derecesini London School of Economics (LSE) Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden ve doktora derecesini School of Oriental and African Studies (SOAS)'den almıştır. Akademik araştırma alanları arasında radikalleşme, şiddete varan aşırıcılık, uluslararası ilişkiler teorisi ve Türk dış politikası bulunmaktadır. Bu alanlarda Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı SAM, Global Strateji Enstitüsü ve ORSAM gibi çeşitli düşünce kuruluşlarında araştırmalarda bulunmuştur. Halihazırda ORSAM'da Güvenlik Çalışmaları Direktörü olarak çalışmaktadır.

Haziran 2018

İçindekiler

Giriş	3
1. İŞİD'in Dönüşümü ve "İŞİD 2.0"ın Muhtemel Görünümü.....	4
Askeri ve Finansal Alanlarda Olası Yöntem Değişikliği	5
2. Siber Dünyada Azalan Görünürlük	8
3. Geri Dönen Yabancı Savaşçıların Doğurduğu Tehdit	11
4. İŞİD 1.0 Sonrası Rekabet	14
Sonuç	17
Kaynaklar	19
Son Notlar.....	20

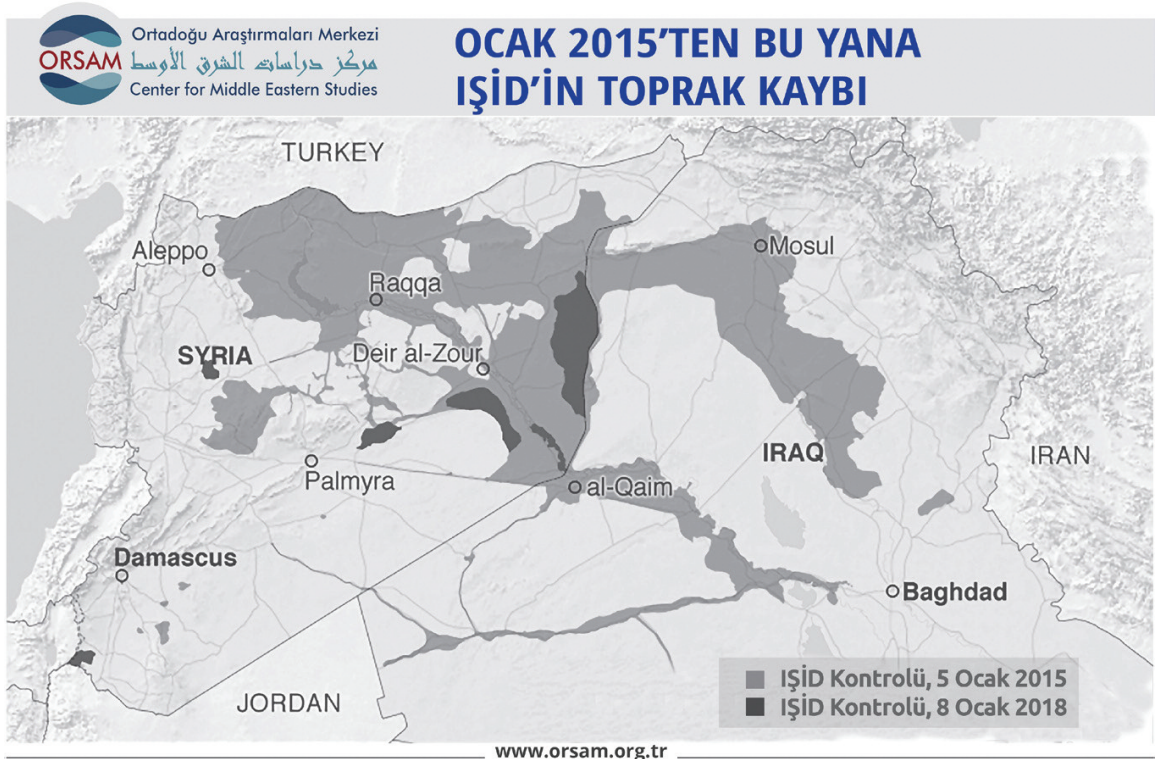
Giriş:

İŞİD'in son yıllarda toprak kaybı yaşamasına ve propaganda makinasının önemli ölçüde görünürlük kaybetmesine rağmen, örgütle alakalı olarak bu süreçten sonra da gündemde kalmaya devam edecek meseleler artan biçimde tartışılmaktadır. Önümüzdeki süreç için bu bağlamda 4 ana mesele öne çıkmaktadır:

- 1-İŞİD'in dönüşümü ve "İŞİD 2.0"ın görünümü
- 2-İŞİD'in önemli ölçüde azalan ancak hala etkin kalan ve dünya çapında aşırı gruplara ilham kaynağı olmayı sürdüren internet görünürlüğü
- 3- Yabancı Terörist Savaşçılar (YTS) arasından ülkelerine geri dönenlerin tespit edilmesi ve bunlara yönelik çözüm planlarının ortaya konması
- 4-"İŞİD 1.0" sonrası Güneydoğu Asya'dan Sahraaltı Afrika'ya uzanan geniş bir bölgede oluşacak "rekabet"

Bu çalışmada bu dört mesele ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bunun için yukarıda bahsedilen başlıklar bağlamında gerek görüldüğü takdirde örgütün gücünün zirvesinde olduğu dönemlerle karşılaştırmalar yapılacaktır. Bu karşılaştırmalar sonucunda örgütün ve kapasitesinin nasıl değiştiği ve dönüştüğü ve ileriki dönemde ne tür değişikliklerin beklenebileceği tartışılacaktır. Böylesi bir çalışma yalnızca sahadaki durumu ve dönüşümü irdelemeyecek, aynı zamanda da grubun değişen yapısı, el-Kaide'nin yeniden "öncü" rolüne soyunması ve/veya yeni grupların muhtemel yükselişi gibi önemli tehdit unsurları konusunda da öngörüler sunmayı amaçlayacaktır.

Bu çalışmada, kaybeden tarafta da olsa, örgütün farklı bir modus operandi/hareket tarzı benimseyerek düşüşünün belirsiz sonuçlarından dolayı hala bir güvenlik sorunu oluşturmaya devam edeceği ileri sürülmektedir. Zira bu düşüş kısa vadede örgütün tamamen ortadan kaldırılmasına neden olmayacaktır. Her ne kadar örgütün "altın çağı"na kıyasen çok daha mütevazı de

"Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps", BBC, 28 Mart, 2018.

olsa devam eden gelir akışı, azalmış dahi olsa özellikle zayıf güvenlik mekanizmalarına karşı sahada etki kurması mümkün insan gücü ve YTS'lerin neden olabileceği tehditler örgütün öngörülebilir gelecekte önemli bir tehdit olarak karşımızda durmasına neden olacaktır. Örgütün güç kaybetmesi, azalsa da halen mevcut ciddi beşeri sermayesi ve körüklediği fikri heyecandan yararlanmak isteyecek diğer aktörlerin ortaya hızla çıkması ihtimalinin önümüzdeki yıllar hatta onyıllar süresince dikkatli bir değerlendirmeye tabi tutulmasını gerekli kılmaktadır.

1. İŞİD'in Dönüşümü ve "İŞİD 2.0"ın Muhtemel Görünümü

2014 yılı sonlarında, İŞİD Irak ve Suriye'de yaklaşık 89,000 kilometrekarelik bir bölgeyi kontrolü altına almış, 2015 yılı Nisanında bu alan 138,000 kilometrekareye kadar çıkmıştır. Verilen haritada bu bölgeyi soluk kırmızı bölgede görmek mümkündür. Bu yüzölçümü, Avusturya, Hırvatistan, Belçika, Danimarka ve İsrail dahil olmak üzere pek çok ülkenin yüz ölçümünden daha büyük bir bölgeye tekabül etmektedir. Yavaş yavaş yaşadığı toprak kaybı ve en önemlisi Musul ve Rakka'nın elinden çıkmasıyla birlikte örgütün sahadaki alan kontrolü anlamında yenilgisi her zamankinden daha görünür hale gelmiştir. Grubun kayıplardan sonra mecburi olarak değişen sahadaki bu görünüm birçok soruyu beraberinde getirmiştir. En önemli sorulardan biri grubun yeni modus operandisi ya da hareket tarzı veya bir diğer ifadeyle organizasyonel ve operasyonel olarak izleyeceği yeni yoldur. Zira örgüte biatlı savaşçılar Musul veya Rakka'nın düşüşünün ardından bir anda ortadan kaybolmadığı ya da tamamı etkisiz hale getirilmediği gibi kısa vadede de bu ihtimal gerçekçi durmamaktadır. Örgüt, gücünün doruğundayken milyon dolarları ve Irak ve Suriye'deki kimi büyük şehirleri elinde tutan ve bu sayede terör taktiklerinin yanı sıra insurgency/direnış veya ayaklanma taktiklerini de etkili bir şekilde kullanmış ve gerilla savaşı düzleminde de hareket etme kabiliyetine de sahip olmuştur. Ancak, İŞİD, bu dönüşüm neticesinde etki sağlayabilmek için elinde kalan araçlara

dönmeye, bunun neticesinde de küresel olarak ulaşabildiği her bölgede en sansasyonel biçimde terör taktiklerini işletmek durumundadır.

Daha geleneksel yöntemler ve insan gücünün belirli bir bölgede yoğun olarak bulundurulmasını gerektiren, şehirlerin kontrolü ya da savunması için savaşmak ve sözde "devlet"in sınırlarını genişletmek ve savunmak, artık örgütün gündeminde ilk sıradaki amaç değildir. Devlet benzeri örgütsel ve askeri yapıya sahip olma maksadına uygun bir kapasiteden yoksun İŞİD'in artan biçimde küçük hücrelerce ve hatta (ya geri dönenlerden ya da "homegrown/ülkede yetişen" saldırganlardan oluşan) birkaç eylemciyle farklı yerlerde saldırılar düzenlenmesini daha agresif biçimde teşvik etmesi muhtemeldir. Dahası bu eylemlerin/eylemcilerin hepsinin örgütün ana karar alma mekanizması tarafından doğrudan teşvik edilmesine veya yönlendirilmesine gerek dahi yoktur. İlgili ülkelerde etkili tespit ve rehabilitasyon tedbirleri alınmadığı takdirde geri dönen YTS'ler de örgütün küresel erişimine ciddi anlamda katkı sunacak potansiyele sahiptir. Bu geri dönenler yeni saldırıların planlayıcısı ve/veya yeni hücrelerin nüvesi olarak işlev görebilirler. Ayrıca, döndükleri ülkelerde mevcut bulunan hücreler için "ilham kaynağı" ve hayranlık duyulan "veteranlar" olarak da önemli roller oynayabilirler.

Öte yandan, toprak kayıpları grubun en ayırt edici özelliklerinden biri olan geniş ekonomik kaynaklarını da doğal olarak ciddi ölçüde etkilemiştir. Gücünün zirvesinde iken ekonomik ihtiyaçlarının yaklaşık %90-95'ini kendi gelirleriyle karşılayabilen İŞİD, finansal olarak neredeyse tamamen kendine yetebilen bir terör örgütü olarak benzersiz bir örnek teşkil etmiştir. Grubun sadece petrol gelirleri, 2015 yılında aylık 40 milyon dolar civarında olmuştur. Toprak kayıpları finansal olarak önemli kayıplara neden olsa da, Irak ve Suriye'de nüfuzu altında bulunan petrol sahalarında kontrolü kaybetmesinin ardından dahi grubun hala aylık toplam 4 milyon dolar civarı gelir elde edebildiği tahmin edilmektedir. Aynı anda farklı cephelerde savaşan ve devlet

benzeri bir yapı kurmanın ve sürdürmenin amaçlandığı bir hareket için çok düşük olsa da, bu rakam bir terör örgütü için ciddi bir finansal kapasite teşkil etmektedir.¹

Askeri ve Finansal Alanlarda Olası Yöntem Değişikliği

Zamanla İŞİD'in petrol gelirlerinde daha fazla kayıp yaşanması neticesinde, uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı vb. kanun dışı finansal gelir kaynaklarına yönelik halihazırda artmış olan ilgisinin derinlik kazanacağı beklenebilir. Bu faaliyetlerden bazılarının zaten örgütün repertuarında olduğu düşünüldüğünde, çeşitli yasadışı finansal faaliyetlere daha çok başvurmak, grubun bu alanda sahip olduğu bilgi birikimi dolayısıyla oldukça uygulanabilir bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Örgütün yer altına çekiliş yolculuğunun temel bir unsuru olarak, bu tür yöntemlerin en azından grubun ayakta kalmasını ve nispeten sınırlı propaganda faaliyetlerinin yanı sıra, eylemcilere ve hücrelere fon aktarmasını sağlayacak ölçüde nakit akışını sağlaması mümkündür.

Bununla birlikte, finansal suçlar ve kriminal networkler de güvenlik kurumlarının dikkatini çekme riskini artırabilir ve bu nedenle kontrolü daha zor mekanizmalar üzerinden (Örn. deep web, dark web vb.) daha zor denetlenebilir araçlarla (Örn. kripto para birimleri gibi) örgütün daha dikkatli hareket etmesi gerekecektir. BitcoinFog ve DarkWallet dahil olmak üzere, birçok şirketin tam kimlik gizliliği sağlayan Bitcoin cüzdanları oluşturma çabaları değerlendirildiğinde, bu tür finansal araçların kullanılmasının İŞİD dahil olmak üzere, terör örgütleri için giderek daha kolay ve avantajlı hale geldiği öne sürülebilir.² Bu tür yapıların başlıklardan elde ettiği gelirler üzerinde artan denetimle birlikte, örgüt böylesi yöntemlere daha yoğun biçimde başvurma yoluna gidebilir. Sanal para, karaborsa ve yasadışı suç ağları arasındaki bağlantının altını çizen EUROPOL'ün 2015 tarihli "Exploring Tomorrow's Organised Crime" başlıklı raporunda bu konuya dair "Yasadışı malların ticaretinin ve

para değişiminin ticaretin tarafları arasında düşük seviyede yüz yüze etkileşimin gerektiği ve açığa çıkma veya müdahaleye uğrama riskinin daha az olduğu sanal alemde yapılacağı"³ ifadesi dikkat çekilmektedir. Bu ifade sadece meselenin yasadışı boyutunu değil, aynı zamanda suçluların ve teröristlerin takibi ve cezalandırılmasının zorluğunu da vurgulamaktadır.⁴ Aynı zamanda, İŞİD'in sınırlı bütçeyle sansasyonel saldırılar gerçekleştirme ihtiyacı gözönünde bulundurulduğunda terör gruplarının ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilecek satıcılar bulunduğu dark web'teki hafif silah ticareti de büyük önem arz etmektedir.⁵ Son yıllarda Avrupa'daki İŞİD saldırılarının maliyetlerinin 30,000 dolardan düşük olduğu düşünüldüğünde,⁶ illegal online ticaretten elde edilecek nispeten küçük meblağların dahi sansasyonel saldırılar gerçekleştirmek için oldukça yeterli olabildiği görülmektedir. Whatsapp, Telegram, Facebook ve Twitter gibi İŞİD'in daha sık kullandığı araçlara kıyasla, bu araçların takibi daha zor olduğundan karşı tedbirlerin de bu farkı gözetin biçimde alınması gerekecektir.

Yine de, bu yöntemlerle örgütün petrol gelirinde yaşadığı kaybı telafi edebilmesi gerçekçilikten uzaktır. Dolayısıyla, şehirleri kontrol etmeye muktedir ve ciddi askeri operasyonlara karşı koyabilecek kapasiteye sahip yeni bir direniş dalgasının, İŞİD'in halihazırdaki durumu düşünüldüğünde kısa vadede bir nostalji olarak kalan, erişilemez bir hedef olduğu açıktır. Ancak, bu noktada sorulacak en önemli soru, grubun varlığı ve etkisi sahada ciddi anlamda hasar görmüş olmakla beraber, İŞİD bağlantılı saldırıların sonuçları değerlendirildiğinde örgütün mevcut durumunun uluslararası güvenlik ortamı için kabul edilebilir olup olmayacağıdır. Zira geçmişe kıyasla ciddi kapasite kaybı yaşamış olsa dahi örgütün terör saldırıları üzerinden uluslararası güvenliğe ciddi bir tehdit oluşturmaya devam etme potansiyeli olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bu noktada sorulacak kilit soru, grubun nasıl tamamıyla ortadan kaldırılacağıdır. Bu soru bizi önemli bir meseleyle daha karşı karşıya bırakmaktadır: Eskiden bilinen veya daha kolay

izlenebilen merkezler, eğitim alanları vb. ile belirli bir bölgeyi fiziksel olarak kontrol altında tutan örgüt, askeri yenilgiler neticesinde daha gevşek bir örgütlenme biçimine gitmek durumunda kaldığında ortadan kaldırılması –El-Kaide örneğinde de olduğu gibi- daha zor bir hale gelebilecektir.

IŞİD'in askeri ilerlemeleri, örgütün hem terör taktiklerini hem de gerilla- ayaklanma taktiklerini birleştirerek karma bir strateji izlemesini sağlamış, bu ikinci grup taktiksel tercih de örgütün “düşmanın” kontrolü dışındaki toprakları kontrol etmesini ve bu topraklarda karargahlara sahip olmasını gerektirmiştir. Geniş coğrafyaların kontrol edilmesi, buraların örgütün gelir sağlayabileceği, yeni katılan savaşçıları eğitebileceği ve güç kazanabileceği “kurtarılmış bölge” ve güvenli sığınak olarak kullanılması mevcut durumda mümkün görünmemektedir. Buna karşın, sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerin ve yeniden inşa konusunda yaşanan zorlukların IŞİD'e veya benzer zihniyete sahip örgütlere ortaya çıkma/yükselme imkanı vermesi de üzerinde durulması gereken bir diğer nedenselliklerdir. Ancak IŞİD özelinde mesele, şimdilik, artık bu kapasiteye sahip olmayan grubun yeni hareket tarzının öngörülmesidir. Terörizm ve terör grupları tarihsel olarak incelendiğinde gerilla taktikleri ve terör taktiklerinin kimi örgütler tarafından birlikte kullanıldığı görülmekle birlikte IŞİD çağdaş dünyada bu tür bir karışımı en etkili şekilde uygulayan örneklerden biridir. Basit ancak oldukça sarsıcı bombalı saldırılar ve araç saldırıları düzenleyebilen, çok daha az askeri tecrübeye sahip küçük grupların/bir veya iki eylemcinin öngörülebilir gelecekte daha yaygın bir olgu haline gelmesine neden olacak şekilde, eğitim kalitesi düşerken, toprak kontrolünü büyük ölçüde kaybeden örgütün, kendisine daha çok hareket imkanı sunan terör taktiklerine odaklanması kaçınılmazdır.

Bu yeni taktiklerle veya örgüt tarafından halihazırda kullanılan terör taktiklerine daha da yoğunlaşarak, Irak ve Suriye'de gücünün zirve-

sinde olduğu zamanlarda olduğu gibi ordu benzeri bir varlık göstermekten ziyade, örgüt, hücre tipi yapılar vya daha küçük çağlı birlikler üzerinden varlığını Filipinler, Endonezya, Afganistan ve Libya gibi diğer birçok ülkede genişletmektedir. Belirli coğrafi alanların kontrolü ve sonrasında korunması için direniş/ayaklanma taktiklerine odaklanan daha merkezi bir yapıya kıyasla, bu tür ayrılmış ve gevşek mekanizmalar küresel olarak daha sarsıcı ve sık saldırı gerçekleştirebilir. Aynı zamanda, bu durum, “merkezi” ortadan kaldırarak grubun kökünden yıkımını neredeyse imkansız hale getirmektedir. Zira halihazırda dahi hem el-Kaide hem IŞİD örneğinde kimi yarı özerk “hücreler” merkez liderliğinden gelecek onayı beklemeksizin saldırı düzenleyebilmektedir. El-Kaide'nin güvenli sığınaklarını kaybetmesinisiyle birlikte küresel hücre ağı üzerinde bir şemsiyeye veya ilham merkezine dönüşmesinden çıkan tecrübe IŞİD 1.0 sonrası dönemin ve grubun yeni hareket tarzının yakından izlenmesi gerektiğini göstermektedir. Muhtemel sonuç, IŞİD'e bağlı örgütler ya da hücreler tarafından gerçekleştirilen artan sayıda terör saldırılarıdır ki örgüt sahada kaybederken küresel ölçekte eylem sayılarındaki artış da bu öngürüyü destekler niteliktedir. Bununla birlikte mücadeleye yönelik etkili tedbirlerin dikkatli bir şekilde belirlenememesi ve uygulanamaması durumunda, geri dönen YTS'lerin gerçekleştirdiği terör saldırılarının artması da muhtemeldir.

Ancak, el-Kaide örneği geleceğe yönelik diğer bir önemli ihtimalin altını çizmektedir. Afganistan'da destekçi bir yönetim mekanizmasının çökmesi ve güvenli sığınakların büyük ölçüde yitirilmesi sonucunda, grubun ve bağlı örgütlerin küresel ölçekte gerçekleştirdiği saldırıların sayısında önemli ölçüde azalma kaydedildiği görülmüştür.⁷ Bu nedenle, daha küçük hücrelerin gerçekleştirdiği saldırı sayısında artış görülmesi ihtimaliyle birlikte, aynı zamanda Ortadoğu ve Kuzey Afrika (ODKA) bölgesinde örgütün destekçi yönetim arayışına girmesini ve kalan güvenli sığınakları elde tutmak için daha agresif bir mücadele yürütmesini bekleyebiliriz.

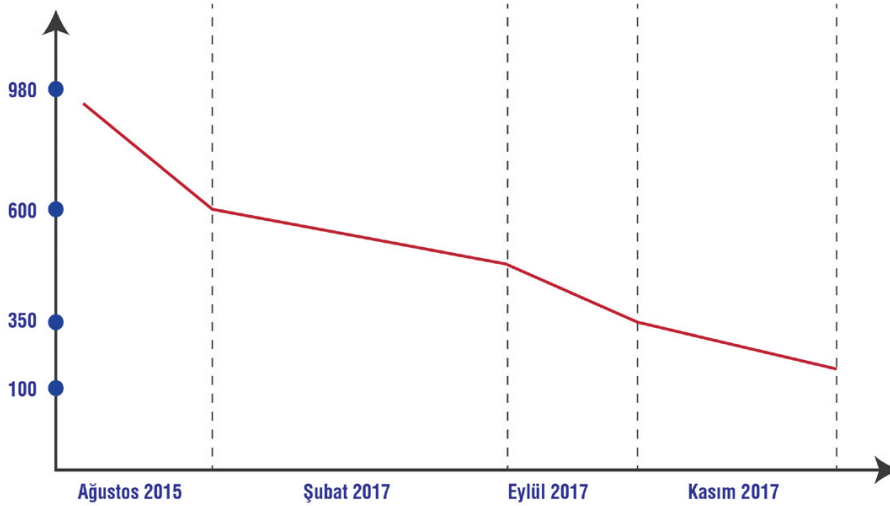
Aynı zamanda el-Kaide'nin, sahada aldığı darbeler neticesinde Afganistan'da Sovyet karşıtı kampanyaya doğrudan katılan “veteranlarının” çoğunu kaybettiği de hatırlanmalıdır ki bu Eymen el-Zevahiri'nin yükselişini de mümkün kılmış olan önemli bir organizasyonel kırılmadır. El-Kaide “merkezi” ya da “çekirdeği” yeraltına girdikçe Irak, Suriye ve Mağrip'teki bağlantılı gruplar ilgili bölgelerdeki nüfuzlarını artırmış, daha özerk bir yapıya kavuşmuştur. Sonuç olarak, örgüt istese de istemese de kendisine biat etmiş örgütlere daha çok güvenmeyi ve aynı zamanda grubun tamamen yıkımını neredeyse imkansız hale getirerek önemli avantajlar sağlayacak şekilde daha gevşek bir yapı olarak hareket etmeyi seçmiştir.

Aksine, İŞİD örneğinde, yeni gruplara öncülük edebilecek veya hem ODKA bölgesinde hem de bu bölgenin ötesinde İŞİD'in gücünü sürdürmek için mücadele edebilecek “rol modeller” ve “veteranlar” olarak Irak ve Suriye'de mücadele

vermiş pek çok kişinin halen hayatta olduğu görülecektir. Bu nedenle, el-Kaide'nin güncel organizasyonel ve operasyonel yetkinliklerine kıyasla, İŞİD 2.0'nin farklı bir tablo sunması beklenebilir.

Diğer bir kilit farklılık olarak, el-Kaide'nin düşüş döneminde bile, söylemini gerekçelendiren nispeten çok daha güçlü bir “alim” listesi ile hem olası hem de mevcut savaşçıların “hem beyinleri hem de kalpleri üzerinde” nüfuz kurabildiğine dikkat çekilmelidir. İŞİD ise kasten ya da değil, bu anlamda kalabalık bir “alim” kadrosu ortaya sürmemiş ya da sürememiş, daha ziyade askeri yanı ön plana çıkaran “küresel direniş” bağlamında operasyonel cepheye ağırlık veren bir görünüm sunmuştur. Bu tür bir fark, sahadaki gücünün azalmasına karşın el-Kaide'nin süreçte kendisi için “verimli bir zemine” yatırım yapmasını ve yeraltında güçlenmesini mümkün kılmıştır. İŞİD'in geleceği ise büyük ölçüde savaşçılarına ve operasyonel kabiliyete dayanmaktadır

İŞİD'İN ONLINE İÇERİK ÜRETİMİNİN AZALIŞI

zira söylem bazında veya fikri anlamda gücün sağlamaştırılmasının örgütün en güçlü özelliği olmadığı görülmektedir.

Tüm bu kıyaslamalara karşın unutulmamalıdır ki, bazı önemli benzerlik ve farklar üzerinde durulması mücadelenin dizaynı anlamında önemli bir potansiyel barındırmakla beraber şiddete başvuran her aşırı grubun kendine has özellikleri olması hasebiyle, örgütlerin yükselişi ve düşüşü arasındaki kıyaslamalar her kapıyı açacak bir anahtar sunmayacak, ancak geleceğe dair senaryolar konusunda yol gösterici işaret fişekleri olarak önemli rol oynayabilecektir.

2. Siber Dünyada Azalan Görünürlük

İnternet ve bilhassa sosyal medya, küresel olarak mesaj ve bilgi aktarmanın mahiyetini değiştirmiştir. “Geleneksel kitle iletişim araçları” bir veya sadece birkaç merkezin pek çok insana mesaj yaymasını sağlarken “yeni kitle iletişim araçlarının” ortaya çıkmasıyla, bu mesajları alan insanların kendileri de bilgi ileten tarafta olma imkanını kazanmış, mesaj dağıtım merkezleri astronomik biçimde artmıştır. Her bir aktör bu araçlarla oldukça düşük bir maliyetle benzeri görülmemiş bir hızla ve erişim alanından yararlanabilmektedir.⁸ Bu durum sadece bireyler, STK’lar, devlet kurumları vb. için böyle değildir, aynı mantık terör propagandası girişimleri için de geçerlidir. Bu örgütler terörle mücadele kapsamında radara takılmadan önce en azından sınırlı bir süre için kısmen kimliklerini gizleyebilir ve mesajlarını saniyeler içinde, göz ardı edilebilecek mobil internet ve elektrik maliyeti haricinde, neredeyse hiçbir maliyet olmaksızın milyonlara yayabilirler. Aynı zamanda, dünyada yaşanan anlık veya beklenmedik gelişmeler karşısında hızla revize edilebilen ve hedef kitlelerine doğrudan ulaştırılabilen propaganda imkanından faydalanabilirler.

Bu çerçevede IŞİD, terörizm tarihi boyunca bilgi iletişim teknolojilerinden belki de en etkili şekilde yararlanan grup olmuştur. Propaganda IŞİD’in genel stratejisinin kilit unsuru ve grubun

ciddi ölçüde önem verdiği bir alan olmuştur. Mesajlaşma ve video paylaşma mecralarından online dergiler ve radyo programlarına kadar, grup internet üzerinden ciddi bir içerik “bombardımanı” gerçekleştirmiştir. Örgütün internet, sosyal medya, video paylaşma siteleri ve mesajlaşma uygulamalarını etkili kullanması dünya genelinde silahlı pek çok örgüte de ilham vermiştir. IŞİD propaganda materyallerine -özellikle yüksek kaliteli görsel ve yazılı çıktıla- kıyasla çoğunlukla çok daha acemice de olsa, bu “ilham”ın etkisi, farklı ideolojik, etnik veya dini motivasyonlara sahip çeşitli örgütlerin artan biçimde bu tür araçları kullanmasında görülmüştür. IŞİD gücünün zirvesindeyken dünya genelinde 54 medya ofisinin propaganda çıktılarını yayma imkanına sahipti.⁹ Bu dönem itibariyle, örgütün konuya verdiği önemi gösterir şekilde kamera operatörleri, fotoğrafcılar, videografikerler ve grafik tasarımcılar gibi bu tür materyallerin üretiminde yer alan örgüt üyelerine sıradan savaşçılardan yedi kat daha fazla ödeme yapılmaktaydı.¹⁰

Buradaki en önemli hususlardan biri de, örgütün bu araçları kullanırken temel strateji ve hedeflerinin neler olduğudur. IŞİD karşıtı din adamlarına saldırmak ve bu isimleri kişisel olarak ve karşıt söylemlerini de dini olarak gayrimeşru hale getirmek, grubun sahadaki gücünü göstererek korku yaymak ve grubun “düşmanlarına” yönelik gaddarlığını göstermek, sosyal hizmetlerin düzgün bir şekilde sağlandığı ve başarısız olan veya olma yolunda ilerleyen devlet mekanizmalarının yapamadığını grubun yapabildiği iddiasıyla IŞİD kontrolündeki alanlar ve kişilere ilişkin bir ütopya yaymak, propaganda materyalleri üreterek ve yayarak hem dini hem siyasi açıdan “davasını” meşrulaştırmak, “mağduriyet” söylemini güçlendirmek ve “düşmanın” kötülüklerini tüm dünyaya göstermek, saldırı planlamak ve gerçekleştirmek, gelecek saldırılar için savaşçı çekmek ve “para toplama” faaliyetleri sürdürmek gibi birçok kilit strateji veya hedef listelenebilir.

Ne var ki örgütün sahadaki düşüşü internetteki varlığının ve propaganda faaliyetlerinin de ciddi anlamda hasar almasına neden olmuştur. Son zamanlarda IŞİD’in “propaganda makinası”

önemli ölçüde zayıflamıştır. 2015 yazında grubun propaganda makinası “her hafta 200’den fazla video, radyo programı, dergi ve fotoğraf raporu” üretebilirken, artık sayı önemli ölçüde azalarak haftada yaklaşık 20 çıktıya kadar düşmüştür.¹¹ Aşağıdaki grafiğe göre, İŞİD internet üzerinden gösterdiği propaganda faaliyetinin zirvesinde olduğu Ağustos 2015’te internet üzerinde yaklaşık 900 içerik üretebilirken 2017 sonlarından itibaren sayı 100 civarına kadar düşmüştür.¹²

Buna ek olarak, grup gücünün zirvesinde Konstantiniyye (Türkçe), Istok (Rusça), Dabiq (İngilizce), Dar-al Islam (Fransızca) ve Rumiya (İngilizce) dahil olmak üzere birçok online dergi yayınlararken, Türkiye’nin Fırat Kalkanı Operasyonu’nun ardından yayını durdurulan, son “ayakta kalan” Dabiq de dahil olmak üzere, bunlardan hiçbiri artık yayınlanmamaktadır.

Grubun bir zamanlar benzeri görülmemiş ölçüde etkin olan propaganda makinasının ve internetteki görünürlüğünün neden yitirildiğini anlamak için bazı nedenler üzerinde durmak gerekmektedir. Etkili bir propaganda aracı, bazı temel unsurların ideal bileşimine dayanmaktadır: *mesajın* kendisi, mesajın hedefine etkili bir şekilde ulaşmasını sağlayabilen *dağıtıcılar/araçlar*, gerekli *finansman*, *zaman*, *donanım* ve sahadan aktarılacak propaganda için kullanılacak olan güvenli *fiziki alan*, mesajı olumlu bir şekilde algılayan ya da mesajı aldıktan sonra kendi fikri konumlanmasını sorgulamaya meyilli *hedef kitle*.

Son birkaç yıl içinde örgütün genel düşüşüyle birlikte bu kilit unsurların her birinde önemli kayıplara uğradığı görülmektedir. Koşullar uygun olduğunda sözde “küresel hilafet” kurmak için mücadele eden El-Kaide veya diğer benzeri örgütlerin aksine, İŞİD’in iletmiş olduğu mesaj büyük ölçüde gerçek bir devlet benzeri yapının varlığına ve başında bulunan sözde bir halifeye dayanmakta ve yeni savaşı çekmek için uzun süredir kazanan tarafta olduğu söylemine yaslanmaktadır. Ancak mevcut durumda grup ne “devlet”ini ayakta tutabilmiş ne de “kazanan tarafta olma” durumunu koruyabilmiştir.

Gerek video ve infografik gerekse online dergi şeklinde olsun, etkili içerik hazırlama konusunda rol oynayan insanlar düşünülürken, grubun askeri yenilgileri ve sahadaki insan sermayesinin bir bölümünün yitirilmesi, yukarıda bahsedildiği üzere önceden bir savaşçıdan yedi kat daha fazla maaş alan bu kişileri de kapsamış, bu “kalifiye” propaganda üreticilerinden hayatını kaybedenler olmuştur. Bu liste, grubun sözde “İletişim Bakanı” Veyl Adil Hasan Selman el-Feyyad veya daha yaygın bilinen kod adıyla Ebu Muhammed el-Furkan’ı da içermektedir. Buna ek olarak, daha önce bahsedildiği üzere, grubun bütçesi önemli ölçüde zarar görmüştür ki bu da önceden sıradan bir savaşçıdan yedi kat daha fazla ödeme yapılan kişilere ve gerekli donanım verilmesi gereken finansmanın aktarımını oldukça zorlaştırmıştır. Birçok cephede yaşanan savaş ve toprak kaybının ardından, propaganda malzemesi üretmek için ihtiyaç duyulan zaman ve alan da kaybedilmiştir.

Tüm bu manzaraya karşın örgüt geçmişe kıyasen oldukça az miktarda ve düşük kalitede de olsa propaganda malzemesi üretebilecek kısıtlı bir kapasiteyi korumuş gözükmektedir. Ancak daha önemlisi, örgüt, internetteki sıra dışı görünürlüğü ile ideolojik konumlanmalarına bakılmaksızın pek çok benzer gruba ilham kaynağı olabilmektedir. Grubun internet görünürlüğünün artmasının ardından el-Kaide’den YPG’ye, DHKP-C’den Neo-Nazi yapılanmalarına kadar küresel ölçekte diğer radikal ve/ya terörist yapıların da görünürlüğü artmıştır. Teröristlerin dünya genelinde oldukça etkileyici bir öğrenme eğrisi vardır ve bu, sadece sahada kullanılan taktikleri değil, propaganda stratejileri ve araçlarını da içermektedir. Terör örgütleri hem gerçek hem sanal dünyada yeni taktikler benimseyebilir ve çok hızlı bir şekilde bu taktikleri uygulama sahasına geçirebilirler. Bu nedenle, İŞİD’in internetteki “başarısının mirasının” ilerleyen on yıllarda da bizimle olması beklenebilir. Örgütün tecrübeli propagandacıları “uzmanlıklarını” kendi ülkelerine taşıyabilir, şu anda yaşadıkları ülkelerde yeni gruplar için bu yetkinliklerini kullanabilir veya Irak ve Suriye gibi ülkelerde veya anava-

tanlarında farklı örgütlere bu “uzmanlığı” pazarlayabilirler. Gerçekçilikten uzak alternatif bir senaryoda tüm bu kişiler bir anda ortadan kaldırılabilsede dahi İŞİD'in etkin online propagandasının “hatırası” başka gruplara ilham veren bir tecrübe olarak kalacaktır.

Bu nedenle, hem bugün hem de gelecek için kritik bir sorun, siber cepheden gelen bu tehditle nasıl mücadele edileceğidir. Hiçbir devlet veya şirketin kendi başına devasa siber okyanusu kontrol edebilmesi mümkün görünmemektedir ve bu tür bir seçenek mümkün olsa dahi, “güvenlik ve özgürlük ikilemi”ne ilişkin önemli sorunlar bulunmaktadır. Bu nedenle, devletler, STK'lar ve şirketler arasında etkili bir işbirliği kurmak ve gerekli hukuki düzenlemeleri hassasiyetle yapmak önem arz etmektedir.

Devlet öncülüğünde yapılan bir girişim ve sonuçlarının bir örneği olarak, Operation Glowing Symphony önemli bir örnek teşkil etmektedir. ABD Siber Güvenlik Komutanlığı (Cybercom) tarafından 2016'da yürütülen ve İŞİD'in internet varlığını hedef alan operasyon için 35 ülkede İŞİD'le ilgili materyaller yayan sunucular olduğu listelenmiştir. Ancak bu ülkelerden sadece 15 tanesine bilgi verilmiştir ki bu da konuya ilişkin uluslararası işbirliği hakkında ve gelecekte devletlerin “siber sınırları” hususuna nasıl yaklaşılacağına dair soru işaretlerine neden olmuştur. Cybercom'un İŞİD'le bağlantılı propaganda materyallerini kaldırdığı, dağıtıcıların hesaplarına eriştiği, şifrelerini çaldığı ve böylece, bu hesaplardan yeni içerik yüklenmesinin engellendiği duyurulmuştur. Bununla birlikte aynı kişilerin farklı sanal kimliklerle farklı hesapları ve/ya farklı sosyal medya mecralarını kullanması ve buna ilaveten yeni kişilerin ve paylaşımlarının ortaya çıkması gibi ihtimaller operasyonun kalıcı etkileri hakkında soru işaretleri uyandırmaktadır. Ayrıca, operasyon açığa çıktıktan sonra dahi, operasyonun “başarısına” ilişkin hiçbir rakam duyurulmamıştır ki bu da bir devletin tüm kapasitesine karşın bu sorunla nasıl başa çıkabileceğine ve bu çabaların ne kadar sürdürülebilir olduğuna dair olumlu bir tablo sunmaktan uzaktır.

Böylesi bir tutum bahsi geçen operasyonla ilgili olası hayal kırıklığını önlemeye yönelik bir hamle olarak da değerlendirilebilir.¹³

Bahsedildiği üzere, devlet kuruluşları ve bilişim ve iletişim şirketleri arasındaki işbirliği bu kapsamda oldukça önemli rol oynayacaktır zira bu devasa siber dünyası neredeyse tamamen özel firmalarca kontrol edilmektedir. Bu doğrultuda, Twitter, Google, ve Facebook gibi önde gelen küresel bilişim ve iletişim şirketlerinin bu konuda kendi politikalarına ve tedbirlerine sahip olduğuna dikkat çekilmelidir. Barcelona ve San Bernardino saldırılarının ardından olduğu gibi, bu şirketler “İŞİD destekçilerinin iletişimini mümkün kıldıkları” suçlamasıyla zaman zaman dava edilmiştir.¹⁴ Bu “uyaniş çağrısı”nın ardından, aşırı hesapların izlenmesi ve yasaklanmasına dair bu şirketler daha ciddi tedbirler alma yoluna gitmiştir.

Örneğin, Twitter terör yanlısı içerik paylaşımından dolayı Ağustos 2015'ten bu yana 1.2 milyon hesabı askıya almıştır.¹⁵ Öte yandan, Facebook yapay zekanın da kullanımıyla yalnız 2018'in ilk çeyreğinde 1.9 milyon içeriğe karşı aksiyon aldığını ve bunların yüzde 99'unun yapay zeka tarafından tespit edildiğini açıklamıştır.¹⁶ Google aynı zamanda bu tür içeriği ihbar eden, potansiyel aşırı savaşıtlara yönelik internet üzerinde tanıtım yapan, karşıt söylem ve mesaj olarak görülebilecek içeriğe yönlendiren bağımsız uzmanlar olan Güvenilir İşaretçilerin sayısını artıracaklarını ve yapay zekanın şimdiye kadar insan gözleminden önce Youtube'un politikalarını ihlal eden videoların %75'inden fazlasını ortadan kaldırmayı başardığını ilan etmiştir. Aynı zamanda, şirket nefret söylemi ve aşırı propaganda ile mücadele için araştırmacı ve kuruluşlara 5 milyon dolarlık inovasyon fonu sağlayacağını açıklamıştır.¹⁷ Microsoft'la birlikte bu üç firma (Twitter, Facebook, Google) internetteki aşırı içerikle mücadele için bir araya gelmiş ve siber alemde bu tür materyal yayan kişileri tespit etmek için, ortak bir dijital parmak izi veritabanı oluşturmaya karar vermiştir.¹⁸

Yine de asıl sorun, grubun oldukça zayıf bir propaganda aracı ile dahi oldukça değerli ekspertize ve mütevazı da olsa halen bir görünürlüğe sahip olmasıdır. Örgütün know-how'ı ve propaganda yöntemleri farklı aşırı gruplar tarafından öğrenilebilir, eski IŞİD bağlantıları IŞİD 1.0 sürümünün bıraktığı miras üzerinde yükselen diğer gruplara katılmak için yola çıktıklarında bu tür yöntemleri “öğretebilir”, süregelen görünürlük gruba yenilmiş ancak henüz savaşı kaybetmemiş olduğu yönünde bir söylem sağlayabilir ve böylece gelecekte bir “geri dönüş” olacağı umuduna katkıda bulunabilir. Aynı zamanda, örgütün propaganda amaçları bir yana, online dünyaya ilişkin bilgisi daha önce bahsedilen online yasadışı finansal faaliyetler aracılığıyla kayda değer bir bütçe sahibi olmasına yardımcı olabilir.

Ek olarak öne çıkan önemli bir mesele örgütün internet üzerindeki faaliyetleriyle mücadele için yapılan her girişimin, güvenlik ve özgürlükler arasındaki ilişkiye dair soru işaretlerine neden olacağıdır. Bu da devletlerin, teröristlerin dünya genelinde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmasıyla mücadele çabalarını daha da karmaşık hale getirecektir. Bu nedenle, siber dünyada tedbir almaya yönelik ve kapsamlı çözümlerin getirilmesi gerekmektedir. Kimin takip edileceği, bunun nasıl yapılacağı, özel hayat ve ifade özgürlüğünün ihlal edilip edilmeyeceği ve depolanan verilerin ne kadar süreliğine saklanacağı bu açıdan akla gelen uzun soru listesinde yer alan sorulardan sadece birkaçıdır. Bunlara dair uluslararası toplumun ortak zeminlerde ortaya koyduğu ve koyacağı hukuki düzenlemelerin yapılması ve bunlara özenle uyulması ters tepmesi mümkün uygulamaların önüne geçilmesi açısından da oldukça önemlidir.

3. Geri Dönen Yabancı Savaşçıların Doğurduğu Tehdit

El-Kaide ve gelecekte ortaya çıkacak IŞİD benzeri gruplar tarafından kullanılabilir olan, derin sosyo-ekonomik ve siyasi etmenler sahada ele alınmazsa, IŞİD'den geriye kalan insan sermayesi sorunuyla birlikte, ülkelerin terör grupları

ve bilhassa IŞİD için Suriye ve Irak'ta savaşmış ve şimdi geri dönmeye çalışan kendi vatandaşlarıyla nasıl mücadele edeceği örgütün yine insan sermayesi başlığı altında ele alınabilecek bir mesele olarak karşımızdadır.

Örgütün zirvede olduğu dönemde yabancı terörist savaşçı (YTS) sayısının yaklaşık 40,000'e ulaştığı değerlendirildiğinde, “devletini” kaybeden IŞİD'in önemli sayıda “geri dönen” YTS üretmekte olduğu ve buna devam edeceği görülmektedir.¹⁹

IŞİD kontrolündeki bölgelerde vaat edilen mevcut durum arasındaki farktan duyulan hayal kırıklığı, bir zamanlar çok ciddi hacimde gerçekleşen mali akışın durması, sözde “haklı ve galip bir davanın ve halifenin askeri” olmanın getirdiği “prestijli” imajın yıkılması, örgütün “yenilmez halife” ve “sonsuz dek kazanma kabiliyeti” gibi propagandasında önemli rol oynayan öğelerin ortadan kalkmasıyla örgütün bu süreçte yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olması geri dönme eğiliminin ardındaki nedenlerden bazılarıdır. Ancak, bu “çöküş”e karşın, pek çok YTS'nin savaşı “davasının” yıkılmasında önemli rol oynayan “düşmanın kalbine” götürmek için de ülkelere dönmeleri muhtemeldir. Dolayısıyla “geri dönenler”in radikalleşme sürecinden kurtulmuş, gruptan kopmuş vb. düşünce sistemleriyle ülkelere dönmeleri en fazla aksi ihtimal kadar geçerli olabilecektir. İlk ihtimal için etkili rehabilitasyon ve yeniden entegrasyon/topluma kazandırma (Rehabilitation & Re-integraton/R&R) ve örgütten koparma ve de-radikalleştirme (Disengagement & De-radicalization/D&D) stratejileri oluşturmak ve uygulamak meselesi önümüzdeyken, aksi ihtimal durumunda ise güvenlik mekanizmaları, kurumlar arası işbirliği, yasal düzenlemeler, hapisane sistemlerinin gözden geçirilmesi ve çevrimdışı ve çevrimiçi dünyalarda takibi kapsayan başka önemli meseleler mevcuttur.

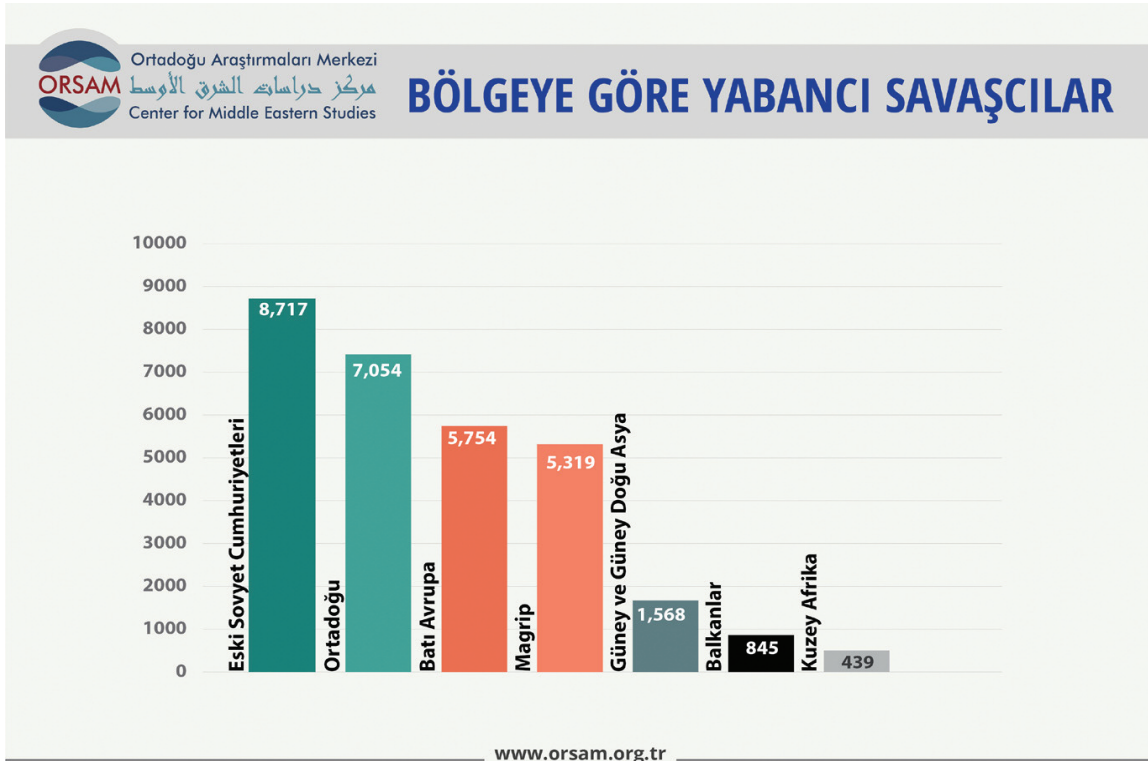
Geri dönen YTS'ler, doğrudan insani irtibat üzerinden ve askeri açıdan tecrübeli ve eğitilmiş “veteranlar” üzerinden bu tür örgütlerin söyleminin oldukça ucuz yoldan küresel ölçekte yayılmasını

sağlamaktadır. Daha önce tartışıldığı üzere, el-Kaide'nin pek çok "veteranı" kaybetmesinin aksine, İŞİD bağlantılı önemli sayıda YTS, özellikle de çoğunun yaşının 18-35 aralığında olduğu değerlendirildiğinde, önümüzdeki on yıllar boyunca sorun teşkil edebilecektir. Bu insanlar aynı zamanda planlayıcı, propagandacı ve radikalleştirici olarak da görev yapabilir. Bu bağlamda, AB Konseyi 2017'de 2014 yılı 2178 sayılı BMGK kararı doğrultusunda yeni düzenlemeler getirmiş olmakla beraber,²⁰ Avrupa Birliği'nin de Birleşmiş Milletler'in de üye devletleri, tüm üye devletler arasında hep birlikte uygulanacak stratejiler bir kenara, tüm üyelerin kabul ettiği ortak stratejiler ortaya atma konusunda dahi etkileyici bir performans ortaya koymaktan uzaktır.

Yaklaşık 5000 Avrupalı YTS'nin 1500'ünden fazlası, yarısından fazlası Belçika, Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık'tan olmak üzere, ana-vatanlarına dönmüşlerdir. Sonuç olarak, YTS'lerinin yaklaşık %33'ünün geri döndüğü²¹ Almanya'da terörle ilgili davalarda sadece 2017 yılında

dört kart artış görülmüştür.²² Bu noktada, 2016'da yayınlanan ICCT çalışmasına göre, YTS'lerin yaklaşık %17'sinin kadın olduğuna da dikkat çekmek gerekir, ki bu manzara, kadınların bu tür örgütlerde çokça ihmal edilebilen etkin rolünün de altını çizmektedir.²³ INTERPOL ve EUROPOL, veritabanları oluşturarak ve bunları diğer ülkelerle paylaşarak YTS'leri izleme ve kovuşturma noktasında çabalarını artırsalar da, konuya ilişkin bu çabaların başarı oranının orta ve uzun vadede ölçülebilir araçlarla değerlendirilmesi gerekmektedir.²⁴

Sürekli takip ve kolluk tedbirlerinin gelişmeler ışığında hızla gözden geçirilmesi için gereken finansal kaynaklar ve siyasi irade ile YTS'lerin takibi ve kovuşturulması ve/veya rehabilite edilmesi ve yeniden topluma kazandırılması bağlamında muhtemel sosyal neticeler dikkate alındığında, bu mesele küresel gündemin öncelikli konularından biri olmayı sürdürecektir. Anlamlı bir uluslararası işbirliği olmaksızın, gelecekte YTS'lerin planlayacağı veya doğrudan düzen-

Richard Barrett, "Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees", The Soufan Center, Ekim 2017, s.11.

leyeceği saldırıların ne denli engellenebilir olduğuna dair Türkiye'nin bilgi paylaşımına ve uyarılarına karşın muhatap ülkelerin gerekli alayayı göstermediği ve tedbirleri almadığı Brüksel ve Paris saldırılarında işbirliğinin işletilememesinin sonuçlarını hatırlamak yerinde olacaktır.

YTS sorunu da yetkilileri etkili rehabilitasyon ve yeniden entegrasyon/topluma kazandırma ile örgütten koparma ve de-radikalleştirme (R&R ve D&D) tedbirleri belirlemeye ve uygulamaya zorlamaktadır. Bu dört kavram, “radikalleşmenin yaşam döngüsü” kapsamındaki aşamalara değişmektedir ve nitekim, aralarındaki farklar oldukça önemlidir.

De-radikalleştirme, radikal ve/ya şiddet yanlısı aşırı grupların hedef kitlesinin “kalbini ve ruhunu yeniden kazanmayı” amaçlayan bilişsel bir süreçtir. Örgütten koparma, bireyin etkin bir şekilde şiddet eylemlerinde bulunabileceği aktif askeri yapılanmadan ayrılması için ikna etme sürecidir. Dolayısıyla, “de-radikalleşme” temelde fikrinsel veya bilişsel bir değişikliğe odaklanırken, “örgütten koparma” davranışsal değişiklik gerektirmektedir. Bu iki süreçten hiçbirisi otomatik olarak diğerini tetiklememektedir. Bir örgütte faal militan rolü oynamaktan kaçınan bir birey, yine de bu örgütün radikal ve aşırı söylemini takip edebilir. Benzer şekilde, artık söylemin takipçisi olmayan bir birey, eski “yoldaşları” veya “kardeşlerinin” intikamını alma duygusundan, yaptırımlara dair endişeden veya kendi toplumsal çevresinin gösterdiği baskıdan dolayı aktif silahlı yapının bir parçası olmaya devam edebilir. Rehabilitasyon, yine çoğu örnekte daha önce bireyin radikal veya şiddet yanlısı aşırı bir grubun özel söylemine bağlı kalmasına neden olan bilişsel dünyasını “onarmayı” amaçlayan, sosyal ve kültürel müdahale de gerektiren bilişsel bir süreçtir. Rehabilitasyon, aynı zamanda radikalleşme bağlamında bir sonraki aşamayı, yani yeniden entegrasyonu/topluma kazandırmayı amaçlayan bir süreçtir. Son aşamada, amaç aktif örgütün bir parçası olması durumunda, örgütten ayrılan ve örgütün söylemini terk eden bireyin yeniden topluma katılımının sağlanmasıdır. Bu son aşama sadece bireyin istekliliğini değil aynı

zamanda toplumun bu bireyi yeniden kendisinin bir parçası olarak kabul etmeye dair istekliliğini de gerektirdiğinden tedbirlerin hem bireyin kendisine hem de topluma yönelik dizayn edilmesi gerekmektedir.

Kısa vadede gerçekçi bir amaç olmaktan uzak kalmakla birlikte, geri dönen YTS'ler sorununu çözebilecek etkili tedbirler alınabildiği takdirde dahi, “ülke içinde yetişmiş” saldırganlar dünya genelinde, özellikle de radikalleşmeyi tetikleyen faktörlerin yoğun olarak bulunduğu düzlemlerde devletlere meydan okuyacaktır. YTS'ler ya doğrudan insanlarla irtibata geçerek ya da çevrimiçi ve çevrimdışı propaganda vasıtalarıyla bu tür insanları da etkileyebilme potansiyeli barındırmaktadır.

Bu bağlamda, diğer bir önemli sorun geri dönenler ve potansiyel savaşçılar için yeniden radikalleşmeyi ve etkileşim yoluyla yeni militan kazanımını mümkün kılmayacak şekilde hapseden sistemlerinin nasıl gözden geçirileceğidir. Tüm geri dönenler için izole ve hücre tipi hapseden sistemleri için önemli ölçüde fiziksel alan ihtiyacının yanı sıra, her ülkenin bu tür düzelenmelerde bulunabilip bulunamayacağı da, finansal ve yasal kısıtlamalardan dolayı büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle, doğru R&R ve D&D stratejileri belirlenmez ve uygulanmazsa hapsedenler bu kişilerin yeniden bir araya gelmesi, yeni insanları aralarına alması ve büyük ölçüde yeniden radikalleşmeye başlaması için verimli koşullar sağlayabilir. Bu stratejilerin belirlenmesinde önümüze çıkan güçlük ise bunlar için farklı örgüt ve insanlar üzerinde ayrıntılı ve kapsamlı ampirik araştırmalara ihtiyaç duyulmasıdır. Zira bireylerin kişisel geçmişleri, örgütün özellikleri, ideolojik eğilimler, şiddet eylemlerine yönelik yaklaşımlar vb. çoğunlukla her örneğin kendine özgü özelliklerine işaret etmektedir ki böylesi bir çeşitlilik doğru stratejilerin ortaya konması ve uygulanmasını ciddi anlamda zorlaştırıcı bir etki yapmaktadır.

4. IŞİD 1.0 Sonrası Rekabet

IŞİD toprak kaybederken, finansal kayıp yaşarken ve propaganda makinası ciddi anlamda

hasar görürken bir diğer mesele de beşeri ve maddi sermayesinin ve söyleminin olası varisleridir. IŞİD'in tüm kapasitesi ve savaşçıların ortadan kayb olduğu bir manzara kısa vadede gerçekçilikten uzak olduğu için, el-Kaide'nin sadece bölgede değil küresel olarak da oluşan boşluğu belirli ölçüde doldurmak isteyip istemeyeceği ve bölgede "emirliğini" "geri almak" isteyip istemeyeceği veya diğer örgütlerin IŞİD'in kalıntılarını paylaşabileceği ihtimalleri ortaya çıkan atmosferi karmaşık hale getirmektedir. Bu bağlamda, incelenmesi gereken bir boyut da el-Kaide ve IŞİD arasında halihazırda var olan rekabettir. Bu gerilimi anlamak için, Irak el-Kaidesini IŞİD'e dönüştüren sürecin kısaca açıklanması gerekir.

2004 yılında kendini Irak el-Kaidesi'nin emiri ilan eden Ebu Musab el-Zarkavi'ye Eymen al-Zevahiri'nin 2005'te yazdığı tartışmalı mektuba aşına olanlar için, el-Kaide'nin merkezi ve Irak el-Kaidesi arasındaki anlaşmazlığın sinyalleri ortadaydı. Zevahiri'nin övgü ve teşvikleri ile mektubunda Irak savaşının ümmetin tamamı için önemini vurgulaması ve ülkelerini İslam dışı yollarla yöneten Müslüman liderleri sert bir dille eleştirmesinin yanında Irak el-Kaidesi'ne getirdiği eleştiriler bölünmeye giden süreci ve IŞİD'in ortaya çıkışını daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Zevahiri üç eleştiriye vurgu yapmaktadır: "Şiilerin ayırım gözetmeksizin katledilmesi ve ibadethanelerine saygı gösterilmemesi, Iraklı olmayanların başını çektiği bir organizasyonel yapı ve rehin alınan kişilerin kamuya açık olarak başlarının kesilmesi."²⁵ Bu noktada, Ebu Bekir el-Bağdadi'nin liderliğe yükselişi ve örgütün odak noktasını Suriye'yi de dahil edecek şekilde genişletmesiyle net bir şekilde su yüzüne çıkacak olan anlaşmazlığın, 2005'te dahi hedef, yöntem ve liderlik açısından var olduğunu görebiliriz. El-Kaide'nin liderliği için dahi, Zarkavi'nin yöntemleri ve saldırılarının kapsamı ve gayri insani metodu tamamen kabul edilmemiştir. Aynı zamanda, daha geniş ölçekli bir bağlamda, Zarkavi, İsrail ve ABD'nin önemli bir müttefiki olan Ürdün gibi ülkelere atıfta bulunarak "yakın düşmanla" mücadele etme yanlısıyken, el-Kaide

liderliği "uzak düşmana", yani Amerika Birleşik Devletleri'ne odaklanmak istemiştir. Bu nedenle, Zarkavi 2006'da Amerikan hava saldırısında hayatını kaybettiğinde, bu tür anlaşmazlıklar karşısında yeni liderin nasıl bir yol izleyeceği sorusu akıllara gelmiştir.

Ebu Eyyub el-Masri'nin hakimiyetindeki izleyen dönem doğrudan el-Kaide bağlantılı bir örgüt olmak ve bağımsız bir oluşuma dönüşmek arasındaki bir tür geçiş dönemi idi. Grup bu dönemde, daha yaygın olarak bilinen Irak el-Kaidesi isminin yanı sıra, Irak İslam Devleti olarak da bilinmeye başlamıştır. Ancak, el-Masri, Zevahiri'nin eleştirisi (Iraklı olmayanların başı çektiği bir yapılanma) doğrultusunda bir Iraklıyı, Ebu Ömer el-Bağdadi'yi örgüt lideri yapmıştır. Hem el-Masri hem de Ebu Ömer el-Bağdadi 2010 yılında gerçekleştirilen Amerikan hava saldırısında hayatını kaybetmiş, bu da Ebu Bekir el-Bağdadi'nin (asıl adı İbrahim Avvad İbrahim el-Basri) liderliğine zemin oluşturmuştur. 2013 yılı grup için bir dönüm noktası olmuştur. Suriye'nin koşullarından yararlanmak ve ülkeyi eğitim sahası ve olası nüfuz alanı olarak kullanmak için, Bağdadi Suriye'ye taşınmış ve grubun ismini Irak Şam İslam Devleti olarak değiştirmiştir. Bu değişiklik, Bağdadi'yi faaliyetlerini Irak ile sınırlandırması için uyarı Zevahiri tarafından eleştirilmiş, bu eleştiri 2013 yılı ortalarında Bağdadi tarafından reddedilmiştir. Bağdadi'yi Irak'a geri "itme" ve grubunu el-Kaide'nin Suriye kolu olan Nusra cephesiyle birleştirme girişimleri başarısız olduktan sonra, el-Kaide Şubat 2014'te grup ile tüm bağlantılarını kesmiştir. Aynı ay içinde, Bağdadi de el-Kaide'ye "biat"ını sonlandırmıştır. Kısa bir süre içinde örgüt, istila, adam kaçırmaya, kaçakçılık gibi olaylardan dolayı, terör tarihinde nadir görülen şekilde neredeyse kendi finansmanının tamamını sağlayan bir terör örgütü haline gelmiştir. Hem Irak hem de Suriye'de özellikle 2014'te kaydedilen önemli askeri ilerlemelerin yanı sıra, gruba katılan yabancı savaşçıların artması ve ortaya çıkan maddi kapasite neticesinde ile birlikte grup kendisini İslam Devleti ve el-Bağdadi'yi sözde halife olarak ilan etmiştir. Zaman içinde, Orta Asya'dan

Afrika'ya dünyanın her yerinde bulunan eski el-Kaide kollarının yanı sıra yeni ortaya çıkan gruplar da bu "yükselen güce" biat etmeye başlamıştır.

Özellikle Afganistan ve Irak örneklerinden hareketle, önceden İŞİD'in önemli ölçekte alan kontrolü sağladığı ülkelerde, ekonomik, sosyal ve siyasi yapıya yönelik çalışmalara oldukça hızlı bir başlangıç yapılmaması durumunda –ki böylesi bir ihtimal çok mümkün görünmemektedir-, benzer eylem tarzları ve söylemler insanları etkilemeye devam edecektir. El-Kaide ve/veya gelecekte benzer söylemlerle ortaya çıkacak diğer gruplar bu potansiyelden yararlanabilir.

İŞİD kendini dönüştürme safhasındayken artık tamamen kontrol edemediği halihazırda kurulmuş ağlarını ve insan sermayesini kullanan yeni yerel grupların ortaya çıkma ihtimali de bulunmaktadır. Hukuk devleti, işleyen bir ekonomi, etnik, dini ve mezhepsel arkaplanlara bakmaksızın siyasi ve ekonomik katılım, eğitim ve iş fırsatlarına eşit erişim ve benzerlerinin İŞİD'in önceden "kurtarılmış bölgelere" sahip olduğu Irak ve Suriye'de ivedilikle sağlanmasının nedenli gerçekçi olduğu düşünüldüğünde, böyle bir ihtimal ve onun muhtemel sonuçları ciddiyetle ele alınmalıdır. Böyle bir tabloda, yeni ortaya çıkan gruplar da bir noktada prestijinden yararlanmak ve destek bulmak için daha güçlü müttefikler arayabilir. Bu durum da dört ihtimalle sonuçlanabilir: 1) El-Kaide'nin eski İŞİD bağlantılı gruplar üzerinde kontrol oluşturması, 2) İŞİD'in düşüşünden sonra dahi önceki yeterliliklerinden alabileceklerini almaya çalışan çeşitli küçük yerel grupların yükselişi, 3) El-Kaideyle bağlantılı olmayan grupların yanı sıra İŞİD 1.0 kalıntılarını toplayarak küresel boyuta ulaşan başka bir grubun ortaya çıkması, 4) İŞİD'in daha az sayıda yeni savaşçı katılımıyla, daha düşük finansal kapasiteyle ve küresel olarak saldırıları teşvik etme ve desteklemede kıyasen kısıtlı imkanlarla daha düşük bir profil sürdürmeye çalışması.

Eski Irak El Kaidesi olarak İŞİD'in düşüşü devam ederse ve organizasyonel ve operasyonel kapasitesi daha da azalırsa Iraklı İŞİD üyeleri

bir kez daha el-Kaide'yi daha güvenilir bir şemsiye olarak görebilir. Suriye'ye gelince, eski Nusra cephesi kilit el-Kaide bağlantısı olarak aynı işlevi üstlenebilir.

Bu noktada, İŞİD ve el-Kaide arasındaki rekabetin dinamiklerinin Afrika'dan Orta Asya'ya uzandığına dikkat etmek gerekmektedir. Zira İŞİD'e biatlı örgütlerin bazıları eski el-Kaide biatlısı iken bu durumun tam tersi de söz konusudur. Bu daha küçük örgütler prestij kazanmak, kıyasla daha çok ilerleme kaydedebilen grubun başarılarını desteklemek ve katkıda bulunmak için "dava" uğruna savaştan öncül şemsiye örgüt ile işbirliği yapma gereği duyacağından, bağlılıklar sıkça değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle, İŞİD'in düşüşü değişen bağlılıklara dair yeni örnekler ortaya çıkmasına neden olabilir ve el-Kaide'ye daha nüfuz sahibi bir aktör olarak geri dönme ve çok daha geniş beşeri sermaye ve tecrübe ile daha geniş küresel angajmana sahip olma gibi değerli bir şans sunabilir. İŞİD'e yönelik küresel mücadele sırasında, el-Kaide öncelikli olarak İŞİD'e odaklanan uluslararası dikkati kullanarak özellikle çatışma bölgelerinde nüfuzunu artırmak ve büyümek şansını elde edebilmiştir. Bu süreçte örgüt aynı zamanda kendini yeniden inşa etmiş ve imajını değiştirmiştir.²⁶ Ancak, Byman'ın da ileri sürdüğü üzere, Londra'daki bombalı saldırılardan beri on yıldan fazla sürede "başarılı" bir uluslararası saldırının görülmemesine²⁷ hem İŞİD'in mevcut durumu hem de el-Kaide'nin 1990'ların sonundaki askeri seviyesine kıyasen savaşçıların yetersiz askeri uzmanlığa sahip olması eklenmiştir. Dolayısıyla karmaşık bir tablo içerisinde el-Kaide'nin bu fırsattan nasıl yararlandığının ve gelecek yıllarda ne ölçüde yararlanabileceğini zaman gösterecektir. Dolayısıyla, El-Kaide'nin daha önce İŞİD'le bağlantılı olan grupları ne ölçüde kendi bünyesine katabileceği, ikna edebileceği ve bunlarla birleşebileceği bu bağlamda temel soru olarak görülmektedir. Bin Ladin'in ölümü İŞİD'e kendisini artık "dava" için mücadele eden en etkili yapı olarak gösterebilmek gibi değerli bir şans sunmuş olsa da, el-Kaide çeşitli ülke ve bölgelerden gelen grupları gevşek bir yapıda bir araya getiren

şemsiye olarak yeniden önceki statüsünü ve belki daha fazlasını kazanma şansı yakalamış olabilir. Bu ya İŞİD'den biat değiştiren bağlantılı örgütler ya da el-Kaide'nin bağlantılarının önceki prestij düzeylerinden ve destekten mahrum kalan İŞİD bağlantılı örgütleri absorbe etmesi şeklinde olabilir. Taliban'la olan yakın bağlantısının yanı sıra, daha sağlam köklere ve daha uzun tarihi bir arkaplana sahip el-Kaide diğer muhtemel aktörlere kıyasla çok daha kolayca bu yolu izleyebilir. Bu noktada, el-Kaide'nin İŞİD'in varlığının sona ermesi karşısında halihazırda harekete geçtiği ve Eymen el-Zevahiri'nin kalan İŞİD savaşçılarının el-Kaide'nin kademelerine yerleşmesi için çağrıda bulunmak amacıyla Suriye'ye elçi gönderdiğine dikkat edilmelidir. Muhtemelen cevap olarak bu çağrıdan sonra hazırlanan el-Bağdadi'nin görüntü kaydında grup savaşçılarına "geri çekilmeme, kaçmama, müzakere etmeme veya teslim olmamaya" yönünde verdiği mesajlar yer almıştır. Aynı zamanda, İŞİD sözcüsü Ebu Muhammed el-Adnani grup savaşçılarını ilerleyen dönemdeki ayaklanmaya hazır olmaya ve dağılmamaya çağırmıştır.²⁸

Dördüncü ihtimalle ilgili sorun, bağlı örgütleri gevşek bir şekilde kontrol etmek ve "merkezi" için güvenli bir sığınak olarak hareket etmek için bir zamanlar "kurtarılmış alanlar" bulabilen el-Kaide'nin aksine, Musul ve Rakka'nın düşüşünden beri İŞİD'in "merkezini" kısa sürede başka bir ülkeye başarılı bir şekilde aktaramaması durumunda böyle bir ağı yönetecek bu tür bir "karargahı" ya da "güvenli sığınağı" yoktur. Bununla birlikte, örgütün özellikle Kuzey Afrika ve bu bağlamda da Libya'daki etkinlik kurma süreci dikkatle izlenmelidir. Irak ve Suriye'deki kayıpları takiben Libya'nın bir "güvenli liman" olarak kullanılmasının hedeflenmiş olduğu, eşzamanlı olarak da Orta Asya ve Uzakdoğu Asya'yı kapsar şekilde yeni hamlelere girerek örgütün hayatiyetini sürdürme noktasında bir çaba harcadığı değerlendirilebilir. Buna karşın, yıllarca bu tür saha kontrolü, iletişim ve finans yeterliliği olmamasına rağmen Irak el-Kaidesi'nin İŞİD'e dönüşümünü takiben ama özellikle de 2014 yazından sonra şaşırtıcı bir yükseliş kay-

dettiği gerçeği de unutulmamalıdır. Bu nedenle, sosyo-politik ve sosyo-ekonomik faktörler belirli grupların yabancılaştırılması, ötekileştirilmesi ve radikalleşmesine yönelik etmenler olmaya devam ettikçe ve bunlara karşın gerekli önlemler alınmadıkça bu ihtimal de devre dışı bırakılamayacaktır. İŞİD'in faaliyet gösterdiği temel ülke ve bölgelerin kısa ve orta vadede istenen düzeyde parlak bir gelecek vaat etmediği, hatta farklı etnik, dini, ideolojik arkaplana sahip pek çok grup arasındaki çatışma, başarısız ekonomiler ve güvenlik yapıları, neredeyse hiç işlemeyen devlet mekanizmaları, yaygın olarak duyulan "intikam" söylemleri, gençler için yaşam beklentilerinin olmaması, kolluk kuvvetleriyle yaşanan sorunlar, sorgulama tekniklerine, duruşmalara ve yargı mekanizmasına dair meseleler, gerekli siyasi ve ekonomik iradenin olmayışı ve siyasi, sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan yerle bir olmuş bölgeler ve sakinleri ile birlikte, bazı yönlerden daha karanlık bir geleceğe ittiği değerlendirildiğinde, örgüt sahada bu uzun sorunlar listesini kullanmak için kolayca çeşitli yollar bulabilecek, statüsünü sağlamlaştırabilecek ve hatta eski düzeyde olmasa dahi yeniden yükselebilecektir.

Bu ideal verimli zeminden, diğer olasılıklarda bahsedilen aktörler de eşit ölçüde yararlanılabilir. Sosyal ve ekonomik açıdan ötekileştirme, çeşitli devlet dışı silahlı aktörlerin varlığı, toplumun her kesimi için etkin siyasi katılımın olmaması, aidiyet hissinin noksanlığı, düşmanca ve baskıcı zihniyet ve eşit iş ve eğitim fırsatlarının yokluğu hep birlikte tekraren benzer örgütlerin yükselişine katkıda bulunabilir. Yeniden inşa çabalarına kıyasla çatışma ve savaşlara daha agresif biçimde finansman aktarılmaya devam edildiği sürece, bu risk bölgesel ve uluslararası güvenliği tehdit etmeyi sürdürecektir.

Yukarıda bahsedilen her ihtimalin güvenlikle ilgili tekil olarak önemli sonuçlarını bir yana koyarsak, bu noktada göz ardı edilmemesi gereken büyük bir risk de yukarıda bahsedilen olasılıklardan birden fazlasının aynı anda gerçekleşmesidir.

Sonuç

İŞİD'in dönüşümü esnasında, sadece terör taktiklerine değil, aynı zamanda gerilla ve direniş/ayaklanma taktiklerine karşı kapsamlı bir dizi tedbir alınması gerekmektedir. Zira örgütün gücünün zirvesindeyken kontrolündeki geniş alanlara kıyasla daha küçük alanları kontrolünde tutmaya çalışan büyük hücreler, doğrudan bağlantılı örgütlenmeler ya da kümelenmeler farklı ülkelerde halen bulunmaktadır.²⁹ Bazı önemli askeri eylemler bu yapılar üzerinde büyük etkiye sahip olma potansiyeline sahiptir. Bunun açık bir örneği, sadece örgütün Türkiye-Suriye sınırındaki varlığına son vermekle kalmayan, aynı zamanda örgütten arındırılan bölgelerin yeniden inşasının toplumsal, ekonomik ve güvenlik açısından sağladığı iyileşmelerle orta ve uzun vadeli güvenlik ortamına katkı sunan Fırat Kalkan Operasyonudur. Dolayısıyla, yeniden inşa çabalarıyla birlikte alınan güvenlik tedbirleri başarısızlığa giden veya başarısız devletlerde örgütten arta kalan bu gibi kümelenmelerle mücadelede önemli rol oynamayı sürdürecektir.

Bunun yanı sıra, siber dünya üzerinde tam kontrol sağlamak imkansız görünse de, devam eden internet mücadelesinin bu tür örgütlerin benzer bir faaliyet kapasitesine yeniden sahip olmasına izin vermeyecek şekilde hızlandırılması gerekmektedir. İŞİD, benzer gruplar için ilham kaynağı olduğundan ve siber alan şiddete varan aşırı gruplar ve bireyler tarafından dünya çapında giderek daha yaygın şekilde kullanıldığından, örgütün fiziksel ve sanal dünyada tamamen ortadan kalkması dahi siber mücadelenin sonu anlamına gelmeyecektir.

Şimdi ve gelecekte eşit öneme sahip bir diğer odak noktası da de-radikalleşme, örgütten koparma, rehabilitasyon ve yeniden entegrasyon amaçlarına yönelik etkili stratejilerin tasarlanması ve uygulanması olacaktır. Her örneğin kendine has özellikleri dolayısıyla bu tür tedbirlerin dikkatle ve ampirik veri odaklı belirlenmesi gerekmekte, bu durum da uygulama aşamasını oldukça zaman ve kaynak gerektiren bir hale getirmektedir.

Aynı zamanda toplumun önceden radikalleşmiş bireyleri yeniden kabul etme konusunda hevesli olmasını da gerektirdiklerinden, uygulama aşaması sadece ilgili kurum ve kişinin kendisi için değil, aynı zamanda toplum için de önemli zorluklar teşkil edebilecektir. Dolayısıyla, toplumu bu kişileri yeniden komşuları, çalışanları, meslektaşları, eşleri vb. olarak kabul etmeye hazır hale getirmek için de dizayn edilen araçların eş zamanlı kullanımını gerekmektedir.

Bir diğer önemli sorun, örgütün halihazırda var olan kapasitesi ve bu potansiyelin örgütün "geri dönüşünü" sağlamasının nasıl engelleneceğidir. Bahsedildiği üzere, örgüt finansal kaynaklarının yanı sıra, benzeri görülmemiş düzeyde beşeri kaynağa da hala sahip gözükmektedir. Yaklaşık 2 milyar dolarlık bütçe ve 20,000 savaşçısıyla³⁰ örgüt hem Irak ve Suriye dışında küresel boyutta angajman sağlayabilecek, hem de daha küçük operasyonel birimleri üzerinden son birkaç yıldır oluşan itibar kaybını tazmin etmek için finansal veya siyasi açıdan stratejik alanları ele geçirmek fırsat kollamaya devam edebilecektir. Saldırıların planlanması ve gerçekleştirilmesine ilişkin önceden edinilen know-how'ın yanı sıra, takip edilmesi daha zor siber araçlarla yasadışı finansal faaliyetlere ilişkin son zamanlarda artış gösteren bilgi birikimi neticesinde, bu küçük hücrelerin sansasyonel saldırılarda bulunmaya devam etmesi mümkün gözükmektedir.

Son olarak, grubun düşüşüyle ilgili olarak sadece gruba ve dönüşümüne değil, aynı zamanda bu düşüşün sonrasına ilişkin ihtimallere de odaklanmak gerekmektedir. Zira hem yeni aktörler hem el-Kaide, örgütün kaynaklarından yararlanmaya ve örgütün muhabetleri ve destekçileri arasında yıllardır yaymayı başardığı söylem üzerinden kendine güç devşirmeye istekli olacaktır. Örgütün önceden alan kontrolüne sahip olduğu ülkelerdeki yeniden yapılanma ile birlikte gelen siyasi ve ekonomik katılım ve siyasi eğilim, etnik köken ve mezhebe yönelik şiddet ve gerilimlerin ortadan kaldırılması İŞİD sonrası ihtimallerle mücadele bağlamında kilit bir rol oy-

nayacaktır. Aksi takdirde, hem söylem bağlamında hem de beşeri ve finansal kaynaklar açısından grubun “mirasından” yararlanmak ve devralmak için benzer görüşlü gruplara verimli bir zemin sunulması riski bulunmaktadır.

Sonuç olarak, IŞİD 1.0'ın düşüşünün ardından başlayan dönem geleceğe yönelik yeni ve zorlu sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Uluslararası işbirliği, etkili strateji ve tedbirler ve önümüzdeki yıllara yönelik dikkatli planlamalar, 2014 yazında görülen “uyanış çağrısı”nın gelecekte yeniden yaşanmaması için esastır. Bu nedenle, IŞİD

2.0'ın incelenmesi, örgütün ya da teşkil ettiği tehdidin tamamen ortadan kaybolduğuna dair yanıltıcı heyecan ile bu yeni aktörün kayıplara rağmen önemli ölçüde güçlendiğine ilişkin bir felaket senaryosu arasında analitik bir konum gerektirmektedir. Mücadele şimdilik önemli kazanımlar elde etmiş görünmekle birlikte savaşın devam etmeyeceğini varsaymak yeni “uyanış çağrıları” ve IŞİD 2.0 ve ortaya çıkması/güçlenmesi muhtemel yeni unsurlarla mücadele için daha fazla kaynağa ihtiyaç duyulması ile sonuçlanabilir.

Kaynaklar

- “EU strengthens rules to prevent new forms of terrorism”, Council of the European Union, 3 Mart, 2017.
- “Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps”, BBC, 28 Kasım, 2017.
- Bar, Shmuel and Yair Minzili, “The Zawahiri Letter and the Strategy of al-Qaeda”, Hudson Institute, 26 Şubat, 2006.
- Barrett, Richard, “Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees”, The Soufan Center, Ekim 2017.
- Bergen, Mark, “Google begins biggest ever crackdown on extremist YouTube videos”, Independent, 25 Ağustos, 2017.
- Byman, Daniel, “Judging Al Qaeda’s Record, Part I: Is the Organization in Decline?”, Lawfare, 27 Haziran, 2017.
- Clarke, Colin and Charlie Winter, “The Islamic State May be Failing, But Its Strategic Communications Legacy is Here to Stay”, War on the Rocks, 17 Ağustos, 2017.
- Clarke, Colin P., “How ISIS Is Transforming”, Foreign Affairs, 25 Eylül, 2017.
- Clarke, Colin P., “All For One and One For All: Toward A Coordinated EU Approach on Returnees”, Georgetown Journal of International Affairs, 25 Kasım, 2017.
- Collins, Katie, “Families of San Bernardino victims sue Facebook, Google, Twitter”, CNet, 5 Mayıs, 2017.
- Frenkel, Sheera, “Facebook Will Use Artificial Intelligence to Find Extremist Posts”, The New York Times, 15 Haziran, 2017.
- Ginkel, Bibi van & Eva Entenmann, “The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union: Profiles, Threats & Policies”, International Centre for Counter-Terrorism, Nisan 2016
- Hoffman, Bruce, “Al Qaeda: Quietly and Patiently Rebuilding”, The Cipher Brief, 30 Aralık, 2016.
- Hoffman, Bruce, “Al-Qaeda’s Resurrection”, Council on Foreign Relations, 6 Mart, 2018.
- Johnston, Patrick, “Oil, Extortion Still Paying Off for ISIS”, The Cipher Brief, 27 Ekim, 2017.
- Koerner, Brendan I., “Why ISIS is Winning the Social Media War”, Wired, Nisan 2016.
- Larson, Selena, “Twitter suspends 377,000 accounts for pro-terrorism content”, CNN, 21 Mart, 2017.
- Luck, Taylor, “ISIS, losing territory in Syria, signals strategic shift”, The Christian Science Monitor, 27 Mayıs, 2016.
- Mehra, Tanya, “Foreign Terrorist Fighters: Trends, Dynamics and Policy Responses”, ICCT Policy Brief, Aralık 2016.
- Mroue, Bassem and Qassim Abdul-Zahra, “Al-Qaida set to gain as Islamic State disintegrates”, Associated Press, 18 Ekim, 2017.
- O’Brien, Chris, “Google.org launches \$5 million innovation fund to counter ‘hate and extremism’”, Venture Beat, 20 Eylül, 2017.
- Robinson, Julian, “Daughters of California man killed in Barcelona terror attack sue Google, Facebook and Twitter ‘for aiding, abetting and knowingly providing support and resources’ to ISIS”, Mail Online, 6 Ekim, 2017.
- Solon, Olivia, “Facebook, Twitter, Google and Microsoft team up to tackle extremist content”, The Guardian, 6 Aralık, 2016.
- Sönmez, Göktuğ, “Rising Terror Threat in the Cyber Space and Cyber Security”, ORSAM, 3 Mart, 2017.
- Walker, Kent, “Four ways Google will help to tackle extremism”, Financial Times, 18 Haziran, 2017.
- Winter, Charlie, “Documenting the Virtual ‘Caliphate’”, Quilliam Foundation, Ekim 2015.
- Winter, Charlie, “Is Islamic State losing control of its virtual caliphate”, BBC, 9 Kasım, 2017.
- Winter, Charlie, “Inside the collapse of Islamic State’s propaganda machine”, Wired, 20 Aralık, 2017.

Son Notlar

- 1 Patrick Johnston, "Oil, Extortion Still Paying Off for ISIS", *The Cipher Brief*, 27 Ekim, 2017.
- 2 Micah Zenko, "Bitcoin for Bombs", *Council on Foreign Relations*, 17 Ağustos, 2017.
- 3 Exploring Tomorrow's Organised Crime, *Euro-pol, The Hague: European Police Office*, 2015
- 4 A.g.e., sf. 8
- 5 Antonia Ward, "Bitcoin and the Dark Web: The New Terrorist Threat?", *The RAND Blog*, 22 Ocak, 2018.
- 6 Peter R. Neumann, "Don't Follow the Money", *Foreign Affairs*, Temmuz/Ağustos 2017.
- 7 Byman, Daniel, "Judging Al Qaeda's Record, Part I: Is the Organization in Decline?", *Lawfare*, 27 Haziran, 2017.
- 8 See Göktuğ Sönmez, "Rising Terror Threat in the Cyber Space and Cyber Security", *ORSAM*, 3 Mart, 2017.
- 9 Colin Clarke and Charlie Winter, "The Islamic State May be Failing, But Its Strategic Communications Legacy is Here to Stay", *War on the Rocks*, 17 Ağustos, 2017.
- 10 Brendan I. Koerner, "Why ISIS is Winning the Social Media War", *Wired*, April 2016.
- 11 Charlie Winter, "Is Islamic State losing control of its virtual caliphate", *BBC*, 9 Kasım, 2017. Also see Charlie Winter, "Documenting the Virtual 'Caliphate'", *Quilliam Foundation*, Ekim 2015.
- 12 Charlie Winter, "Inside the collapse of Islamic State's propaganda machine", *Wired*, 20 Aralık, 2017.
- 13 See "U.S. military cyber operation to attack ISIS last year sparked heated debate over alerting allies", *The Washington Post*, 9 Mayıs, 2017; "Report: Pentagon removed online ISIS propaganda in secret Operation Glowing Symphony", *SC Media*, 9 Mayıs, 2017; "U.S. Cyberweapons, Used Against Iran and North Korea, Are a Disappointment Against ISIS", *The New York Times*, 12 Haziran, 2017.
- 14 Katie Collins, "Families of San Bernardino victims sue Facebook, Google, Twitter", *CNet*, 5 Mayıs, 2017; Julian Robinson, "Daughters of California man killed in Barcelona terror attack sue Google, Facebook and Twitter 'for aiding, abetting and knowingly providing support and resources' to ISIS", *Mail Online*, 6 Ekim, 2017.
- 15 Natasha Lomas, "Twitter claims more progress on squeezing terrorist content", *TechCrunch*, 5 Nisan, 2018.
- 16 Mallory Locklear, "Facebook details its fight to stop terrorist content", *Engadget*, 23 Nisan, 2018.
- 17 See Kent Walker, "Four ways Google will help to tackle extremism", *Financial Times*, 18 Haziran, 2017; Mark Bergen, "Google begins biggest ever crackdown on extremist YouTube videos", *Independent*, 25 Ağustos, 2017 and Chris O'Brien, "Google.org launches \$5 million innovation fund to counter 'hate and extremism'", *Venture Beat*, 20 Eylül, 2017.
- 18 Olivia Solon, "Facebook, Twitter, Google and Microsoft team up to tackle extremist content", *The Guardian*, 6 Aralık, 2016.
- 19 Christopher Woody & Mike Nudelman, "Here's How Many Foreign ISIS Fighters Have Returned Home From the Battlefield", *Business Insider*, 26 Ekim, 2017.
- 20 "EU strengthens rules to prevent new forms of terrorism", *Council of the European Union*, 3 Mart, 2017.
- 21 Tanya Mehra, "Foreign Terrorist Fighters: Trends, Dynamics and Policy Responses", *ICCT Policy Brief*, Aralık 2016.
- 22 Colin P. Clarke, "All For One and One For All: Toward A Coordinated EU Approach on Returnees", *Georgetown Journal of International Affairs*, 25 Kasım, 2017.
- 23 Tanya Mehra, "Foreign Terrorist Fighters: Trends, Dynamics and Policy Responses", *ICCT Policy Brief*, Aralık 2016.
- 24 "Global Law Enforcement Cooperation To Combat The Foreign Terrorist Fighter Threat", *Global Coalition*, 21 Eylül, 2016 and Bibi van Ginkel & Eva Entenmann, "The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union: Profiles, Threats & Policies", *International Centre for Counter-Terrorism*, Nisan 2016.

- 25 Shmuel Bar and Yair Minzili, "The Zawahiri Letter and the Strategy of al-Qaeda", Hudson Institute, 26 Şubat, 2006.
- 26 Bruce Hoffman, "Al-Qaeda's Resurrection", Council on Foreign Relations, 6 Mart, 2018.
- 27 Daniel Byman, "Judging Al Qaeda's Record, Part I: Is the Organization in Decline?", Lawfare, 27 Haziran, 2017.
- 28 "Will ISIS' demise in Syria boost al Qaeda?", CBS News, 18 Ekim, 2017; Daniel Byman, "What Happens When ISIS Goes Underground?", National Interest, 22 Aralık, 2017.
- 29 Colin P. Clarke, "How ISIS Is Transforming", Foreign Affairs, 24 Eylül, 2017.
- 30 Taylor Luck, "ISIS, losing territory in Syria, signals strategic shift", The Christian Science Monitor, 27 Mayıs, 2016.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

مركز دراسات الشرق الأوسط

Center for Middle Eastern Studies

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

📍 Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

☎ +90 (312) 430 26 09
📠 +90 (312) 430 39 48

✉ info@orsam.org.tr
🌐 www.orsam.org.tr

📱 [f](#) [in](#) [t](#) [v](#)
orsamtr